

**MINISTERSTWO
RODZINY, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ**

*Program
„Opieka 75+” na rok 2019*

Warszawa 2018 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	3
I. Podstawa prawna programu.....	4
II. Ogólne dane	4
III. Cele programu.....	6
IV. Adresaci programu.....	7
V. Zakres podmiotowy i przedmiotowy programu.....	7
VI. Finansowanie programu oraz warunki przyznawania gminom środków budżetu państwa przeznaczonych na realizację programu	8
VII. Zasady podziału środków budżetu państwa na realizację programu	8
VIII. Zadania podmiotów uczestniczących w realizacji programu	9
IX. Monitoring programu.....	10

Wstęp

Przygotowanie programu „Opieka 75+” na rok 2019, umożliwiającego wsparcie gmin w realizacji zadania własnego, wynika z coraz bardziej zauważalnych i postępujących procesów demograficznych, prowadzących do starzenia się społeczeństwa.

Jedną z form wspierania osób starszych określoną w przepisach o pomocy społecznej są usługi opiekuńcze, w tym również specjalistyczne usługi opiekuńcze, których głównym celem jest pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych oraz zapewnienie kontaktów z otoczeniem.

Liczba osób korzystających z tej formy wsparcia stale rośnie, a główną grupą jej beneficjentów są osoby w wieku 75 lat i więcej, często mieszkające samotnie.

Niekorzystna sytuacja demograficzna jest szczególnie widoczna w małych gminach, w których proces starzenia się społeczeństwa zachodzi znacznie szybciej niż w skali kraju. Z uwagi na fakt, że organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym usług specjalistycznych, jest zadaniem własnym gmin finansowanym z ich środków własnych, zapewnienie tego rodzaju usług może być utrudnione, szczególnie w małych gminach. Średni dochód gminy w Polsce wynosi 1 225,94 zł na mieszkańca, natomiast w gminach do 60 tys. mieszkańców wynosi 1 212,79 zł.

Program został opracowany w odpowiedzi na wyzwania, jakie stawiają przed Polską zachodzące procesy demograficzne. Ma on na celu zwiększenie dostępności usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób w wieku 75 lat i więcej, które mieszkają na terenach gmin do 60 tys. mieszkańców.

I. Podstawa prawna programu

Program „Opieka 75+”, zwany dalej „programem”, stanowi informację zawierającą wskazówki dotyczące możliwości uzyskania wsparcia finansowego przez gminy w roku 2019 w zakresie realizacji zadania własnego o charakterze obowiązkowym, określonego w art. 17 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508, z późn. zm.) zwanej dalej „ustawą o pomocy społecznej”, tj. świadczenia usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług, w miejscu zamieszkania (z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi).

Wsparcia finansowego dla gmin z programu udziela się na podstawie art. 115 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, przy czym wysokość dotacji celowej z budżetu państwa nie może przekroczyć 50% kosztów realizacji zadania.

II. Ogólne dane

Diagnozę wykonano przy założeniu, że program adresowany jest do małych gmin, tj. do gmin do 60 tys. mieszkańców: wiejskich, miejskich i miejsko-wiejskich. Do wykonania wyliczeń szacunkowych korzystano z danych dostępnych w Informatorium Głównego Urzędu Statystycznego (Baza Danych Lokalnych), ze sprawozdania resortowego Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS-03¹) oraz ze sprawozdania jednorazowego znak: DPS-III-126-JS/2018, pod tytułem: „Realizacja usług opiekuńczych wg form zatrudnienia w 2018 r.”, wykonanego w Centralnej Aplikacji Statystycznej w maju 2018 r. w ramach prac Departamentu Pomocy i Integracji Społecznej.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze

Organizowanie oraz świadczenie usług opiekuńczych jest zadaniem własnym gminy o charakterze obowiązkowym, finansowanym ze środków własnych gminy. Jest to forma wspierania osób, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają pomocy innych osób. Głównym celem usług opiekuńczych jest pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, świadczenie opieki higienicznej lub pielęgnacji zaleconej przez lekarza oraz zapewnienie – w miarę możliwości ośrodka pomocy społecznej – kontaktów z otoczeniem.

¹ Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach MPiPS-03 za styczeń – grudzień 2016 oraz MRPiPS-03 za styczeń – grudzień 2017

Corocznie obserwuje się wzrost liczby osób korzystających z usług opiekuńczych. Z analizy rocznych sprawozdań resortowych MRPiPS-03 wynika, że w roku 2017 w stosunku do roku 2016 w gminach wiejskich, miejskich oraz miejsko-wiejskich nastąpił wzrost o 7% liczby osób, którym w drodze decyzji administracyjnych przyznano usługi opiekuńcze (z 94 209 osób w roku 2016 do 100 720 osób w roku 2017), co jednocześnie wpłynęło na wzrost rok do roku liczby tych świadczeń (z liczby 32 604 377 świadczeń w roku 2016 do liczby 32 669 268 świadczeń w roku 2017) oraz na wzrost przeznaczonych na te usługi środków finansowych – o 25% (z kwoty 433 148 183 zł w roku 2016 do kwoty 540 761 097 zł w roku 2017).

Z kolei liczba osób, którym w drodze decyzji administracyjnych przyznano specjalistyczne usługi opiekuńcze pozostała w roku 2017 na poziomie zbliżonym do roku 2016 (w roku 2016 świadczenie tego rodzaju przyznano 5 159 osobom, a w roku 2017 – 5 025 osobom). Jednocześnie wzrosła liczba świadczeń w postaci specjalistycznych usług opiekuńczych – o 4,9% (z liczby 1 208 823 świadczeń w roku 2016 do 1 268 573 świadczeń w roku 2017) oraz wzrosły o 20% nakłady finansowe z tego tytułu (w roku 2016 na specjalistyczne usługi opiekuńcze przyznano środki w kwocie 18 331 516 zł, a w roku 2017 – 22 036 052 zł).

W roku 2017 pomocą w formie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, objęto 105 745 osób, czyli o 6% więcej (ponad 6 tys. osób) niż w roku 2016, w którym tą pomocą objęto 99 368 osób. Na realizację usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, w roku 2017 przeznaczono środki w wysokości ponad 562 mln zł i jest to wzrost o 25% w porównaniu do roku 2016, w którym na ten cel przeznaczono ponad 451 mln zł.

Na podstawie analiz szacunkowych stwierdza się, że liczba osób w wieku 75 lat i więcej, w gminach, w których świadczone są usługi opiekuńcze, wynosi ok. 55 tys. osób, co stanowi ok. 60% ogółu osób, którym decyzją przyznano świadczenia.

Program jest odpowiedzią na obserwowany wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze osób w wieku 75 lat i więcej. Celem programu jest wspieranie finansowe samorządów gminnych w realizacji tego zadania w małych gminach²: wiejskich, miejskich i miejsko-wiejskich, które realizują tylko samodzielnie usługi opiekuńcze (tj. przez pracowników ośrodków pomocy społecznej, urzędów gmin, lub innych gminnych jednostek

² Do 60 tys. mieszkańców.

organizacyjnych) bądź poprzez spółdzielnie socjalne osób prawnych, których założycielami są jednostki samorządu terytorialnego.

Świadczenie usług opiekuńczych w gminach

W gminach, w których zatrudnia się pracowników do realizacji usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, w miejscu zamieszkania, usługi te świadczone są w następującej liczbie gmin:

- liczba gmin, w których świadczone są usługi opiekuńcze wynosi: 1 187,
- liczba gmin, w których świadczone są specjalistyczne usługi opiekuńcze wynosi: 55.

W gminach, w których zleca się wykonywanie lub zakupuje usługi opiekuńcze (podmiotom uprawnionym na podstawie art. 25 ustawy o pomocy społecznej lub podmiotom na podstawie ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych – Dz. U. z 2017 r. poz. 1579 z późn. zm.), w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, usługi te świadczone są w następującej liczbie gmin:

- liczba gmin, w których świadczone są usługi opiekuńcze, wynosi: 1 172 gmin,
- liczba gmin, w których świadczone są specjalistyczne usługi opiekuńcze, wynosi: 224.

W około 376 gminach w ogóle nie są świadczone usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze.

Z analizy danych wynika, że w niektórych gminach usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone są jednocześnie zarówno przez pracowników zatrudnionych przez jednostkę organizacyjną gminy (ośrodek pomocy społecznej), jak i przez zlecenie wykonywania usług (podmiotom uprawnionym na podstawie art. 25 ustawy o pomocy społecznej lub podmiotom na podstawie ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych).

III. Cele programu

Strategicznym celem programu jest poprawa dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób w wieku 75 lat i więcej.

Program jest elementem polityki społecznej państwa w zakresie:

- 1) zapewnienia tym osobom wsparcia i pomocy adekwatnej do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia, w ramach usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych,

- 2) poprawy jakości życia osób w wieku 75 lat i więcej,
- 3) umożliwienia gminom rozszerzenia oferty usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób w wieku 75 lat i więcej,
- 4) wsparcia finansowego gmin w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym.

IV. Adresaci programu

Program adresowany jest do gmin, w tym:

- gmin wiejskich,
- gmin miejskich,
- gmin miejsko-wiejskich.

W ramach programu gmina może skorzystać z dofinansowania ze środków budżetu państwa na świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, jeżeli dane świadczenie realizuje samodzielnie (przez pracowników ośrodków pomocy społecznej, urzędów gmin lub innych gminnych jednostek organizacyjnych) bądź poprzez spółdzielnie socjalne osób prawnych, których założycielami są jednostki samorządu terytorialnego.

V. Zakres podmiotowy i przedmiotowy programu

1. Program zakłada wsparcie finansowe gmin w zakresie świadczenia usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych, dla osób w wieku 75 lat i więcej, spełniających warunki do udzielenia pomocy wskazane w ustawie o pomocy społecznej.
2. Środki finansowe z programu mogą być przeznaczone na:
 - a) dofinansowanie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, które otrzymały dofinansowanie w ramach programu „Opieka 75+” w 2018 r. i będą miały przyznane usługi opiekuńcze lub specjalistyczne usługi opiekuńcze w 2019 r.,
 - b) dofinansowanie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, które nie otrzymywały usług w 2018 r.

VI. Finansowanie programu oraz warunki przyznawania gminom środków budżetu państwa przeznaczonych na realizację programu

1. Wsparcia finansowego dla gmin z programu udziela się na podstawie art. 115 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.
2. Na realizację działań przewidzianych programem gmina może otrzymać dotację celową, jeżeli udział środków własnych gminy wynosi nie mniej niż 50% przewidywanych kosztów realizacji zadania.
3. Dotację z rezerwy celowej przekazuje wojewoda.
4. Niewykorzystana dotacja podlega zwrotowi na zasadach przewidzianych w ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2077, z późn. zm.).
5. Środki, o których mowa w pkt 2, zaplanowane są w rezerwie celowej budżetu państwa przeznaczonej na zadania określone w ustawie o pomocy społecznej.

VII. Zasady podziału środków budżetu państwa na realizację programu

1. Propozycję podziału środków rezerwy celowej budżetu państwa na realizację programu opracowuje minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego.
2. Wojewodowie przy opracowywaniu zapotrzebowania na środki rezerwy celowej na realizację programu uwzględniają zapotrzebowanie z tych gmin, które realizują usługi samodzielnie (tj. poprzez pracowników ośrodków pomocy społecznej, urzędów gmin lub innych gminnych jednostek organizacyjnych) bądź poprzez spółdzielnie socjalne osób prawnych, których założycielami są jednostki samorządu terytorialnego i są zainteresowane wsparciem finansowym w ramach programu.
3. Gminy, zgłaszając do właściwego wojewody zapotrzebowanie na środki z rezerwy celowej na dofinansowanie realizacji usług w ramach programu, uwzględniają w szczególności:
 - 1) przewidywaną liczbę osób w wieku 75 lat i więcej, dla których usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze, w miejscu zamieszkania będą świadczone przy udziale dotacji celowych z budżetu państwa;
 - 2) przewidywaną liczbę godzin usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej, które korzystały z programu „Opieka 75+” w 2018 r. i będą miały przyznane usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze w 2019 r. ;

- 3) przewidywaną liczbę godzin usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej, które nie otrzymywały usług w 2018 r.

VIII. Zadania podmiotów uczestniczących w realizacji programu

1. Do zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego należy:
 - 1) opracowanie programu;
 - 2) dokonanie podziału środków rezerwy celowej, zaplanowanej w ustawie budżetowej na rok 2019 na zadania określone w ustawie o pomocy społecznej na województwa, z przeznaczeniem na realizację programu;
 - 3) składanie wniosku do ministra właściwego do spraw budżetu w zakresie podziału środków rezerwy celowej, o której mowa w pkt 2, na województwa z przeznaczeniem na realizację programu;
 - 4) przygotowanie wzoru sprawozdania z realizacji programu;
 - 5) monitorowanie realizacji programu za pośrednictwem wojewodów;
 - 6) dokonanie analizy rocznych sprawozdań wojewódzkich z realizacji programu oraz sporządzenie sprawozdania zbiorczego.
2. Do zadań wojewody należy:
 - 1) udzielanie informacji gminom i osobom zainteresowanym o zasadach działania programu;
 - 2) ocena złożonego przez gminy zapotrzebowania na środki finansowe;
 - 3) składanie do ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego zapotrzebowania na środki rezerwy celowej na realizację programu;
 - 4) przekazanie do ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego rocznego sprawozdania wojewódzkiego z realizacji programu;
 - 5) kontrola i nadzór nad realizacją zadań realizowanych przez gminy województwa w ramach programu.
3. Do zadań gminy (wójta, burmistrza, prezydenta miasta) należy:
 - 1) składanie zapotrzebowania na środki finansowe na realizację programu do właściwego wojewody;
 - 2) koordynowanie programu w gminie;

- 3) przekazanie wojewodzie rocznego sprawozdania z realizacji programu w ujęciu opisowym i tabelarycznym.

IX. Monitoring programu

1. Roczne sprawozdanie o sposobie realizacji programu wójt, burmistrz, prezydent miasta przekazuje do wojewody w terminie do dnia 31 stycznia 2020 r.
2. Wojewoda przekazuje do ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego roczne sprawozdanie z realizacji programu, według określonego wzoru w terminie do dnia 20 lutego 2020 r.
3. Sporządzenie sprawozdania zbiorczego z realizacji programu w terminie do dnia 31 marca 2020 r. należy do zadań ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego.